

RECENZÍÓ

HERNÁN CORRAL TALCIANI (SZERK.): VENIRE CONTRA FACTUM PROPRIUM. ESCRITOS SOBRE LA FUNDAMENTACIÓN, ALCANCE Y LÍMITES DE LA DOCTRINA DE LOS ACTOS PROPIOS. (SANTIAGO DE CHILE: UNIVERSIDAD DE LOS ANDES 2010) 151.¹

I. Santiago de Chile egyik – 1989-ben alapított – egyeteme, az Universidad de los Andes jogtudományi kara 1996 óta *Cuadernos de Extensión Jurídica* címmel kiadott sorozatának 18. füzeté a Kar volt dékánja, illetve a Polgári és Római Jogi Tanszék volt vezetője, Hernán Corral Talciani szerkesztésében jelent meg 2010-ben. A kötet nyolc – az Universidad de Chile és az Universidad de Buenos Aires egy-egy professzora mellett a kar civilistái által jegyzett – kisebb-nagyobb terjedelmű tanulmányt foglal magában, tárgya a római antikvitás jogi gondolkodásának gyümölcseiből sarjadt, középkori eredetű *adagium*, a „*venire contra factum proprium nulli conceditur*” elvének egyetemes jogtörténeti, összehasonlító jogi, valamint tételes jogi – dogmatikus és pragmatikus – elemzése főként a chilei magánjogban.

II. A tanulmánykötet bemutatása előtt érdemes összefoglalni a magyar magánjogban 2013-ban kodifikált, általános magánjogi tilalom néhány alapkérdését.

1. A *Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény* (Ptk.) 1:3. §-ának (2) bekezdése szerint: „*A jóhiszeműség és tisztesség követelményét sérti az is, akinek joggyakorlása szemben áll olyan korábbi magatartásával, amelyben a másik fél okkal bízhatott.*” A Ptk.

Tervezetének általános indokolása szerint a törvényhely ún. *általános jelentőségű, konkrét tényállás*, amelynek a jogalkalmazásban játszott szerepe nem különbözik a kódex más normáinak funkciójától, a bevezető rendelkezések között történő elhelyezését azonban általános jelentősége indokolja. Hazai jogirodal munkban a norma mélyebb elemzését e recenzió szerzője készítette el,² jóllehet a jogtétel már az 1959. évi kódex miniszteri indokolásában is felbukkant mint a joggal való visszaélés egyik esete. Kivételesen maga a Ptk. is megengedi olykor, hogy a fél a joggyakorlása során eltérjen olyan korábbi magatartásától, amelyben a másik fél okkal bízhatott.³ Az általános magánjogi tilalom szerződési jogi *lex specialisa* a 6:63. § (5) bekezdése; megsértésének jogkövetkezmé-

² Egyebek mellett e folyóirat oldalain: BENKE József: „A venire contra factum proprium általános magánjogi tilalma – egy indukcióval kialakított középkori jogelven alapuló XXI. századi magánjogi tilalom dedukció útján megállapítható alkalmazási lehetőségeiről” *Állam- és Jogtudomány* 2018/4. 3–23.

³ Például a jogosult felhatalmazást kap a *ius variandi* gyakorlása során, így a zálogjogosult a kielégítési jog érvényesítésének választott módjáról [5:127. § (2) bek.] és a szavatosi jogosult a választott kellékszavatossági jogáról (6:160. §) másra térhet át; továbbá az érdek-múlást eredményező szerződésszegés esetén a szerződés egyoldalú megszüntetésére jogosult fél, ha e jog több okból is megilleti, köteles azt megjelölni, de arról utóbb másra térhet át [6:140. § (2) bek.].

¹ Letölthető: www.uandes.cl/cuadernos-de-extension/.

nye szerződésszegés, mert a szokásokon alapuló, saját korábbi magatartás szerinti eljárás *ex lege* a szerződés tartalmává válik, így annak további folytatása szerződési kötelezettség.

A tilalom fogalmi elemei, alkalmazási feltételei és szankciója az alábbiak szerint határozhatók meg. A tényálláshoz mindenekelőtt két fél szükséges: az egyik tanúsítja mindkét releváns magatartást, azaz a korábbi magatartást (*Vorverhalten*) és a későbbi joggyakorlást (*Nachverhalten*), míg a másik olyan helyzetben van, hogy megalapozottan bízhat abban, hogy e joggyakorlás nem áll szemben a korábbi magatartással, mert a joggyakorló a korábbi magatartását hasonlóan – ha nem is teljesen egyezően – folytatja vagy megismétli. Nem feltétel azonban, hogy a felek egymással már jogviszonyban álljanak. A korábbi magatartás kizárólag nem jogellenes, illetve nem felróható és nem joggal való visszaélészerű magatartás lehet: nem jogszerű magatartás fenntartása jogi követelmény tárgya nem lehet. A korábbi magatartás elvben ugyancsak lehet joggyakorlás, de ez nem feltétel (sőt, a bevezető rendelkezés alkalmazását ki is zárhatja). A korábbi magatartással összefüggésben az sem feltétel, hogy a joggyakorló fél azt a másik féllel szemben tanúsítsa. Feltétel azonban, hogy a joggyakorló korábbi magatartásának releváns elemeit a másik fél megismerhette, és annak hasonló folytatásában vagy ismétlésében az okszerű gondolkodás mellett alappal bízhatott. A későbbi magatartás, amely csak joggyakorlás lehet, természetesen nem lehet jogellenes vagy visszaélészerű. Ellenkező esetben nem érvényesülhet a *venire*-tilalom, hiszen az ilyen joggyakorlásra a jogcímet megalapozó háttérjogviszony-

ra alkalmazandó speciális jogszabályok lesznek irányadók. A későbbi joggyakorlás esetében sem feltétel, hogy a gyakorolt jog a másik fél tényeivel összefüggjön.⁴

Nevesített joghatás hiányában a kizárólag a Ptk. 1:3. § (2) bekezdésébe ütköző magatartás szankciója az e magatartással megsértett alapelvből (a jóhiszeműség és tisztesség elve) vezethető le. Az ilyen alapelvsértés jogkövetkezménye az, hogy a tilalomba ütköző joggyakorlás nem érhet célt (*ex iniuria ius non oritur*): az előidézni kívánt jogváltozás nem valósul meg, illetve az elkerülni kívánt jogváltozás megvalósul. Az utóbbi szankció azonban nem eredményezheti, hogy jogviszony, helytállás, felelősség vagy kötelezettség jöjjön létre, módosuljon vagy szűnjék meg, mert ezek kifejezett – általában többlettényállási elemeken alapuló – törvényi rendelkezést kívánnak. A magatartás szankciója tehát az, hogy az az állami kényszermonopólium útján nem élvez védelmet, vagyis a bíróság, illetve a hatóság a fél jogérvényesítő eljárása során figyelmen kívül hagyja az alapelvet sértő, az eljárás során jognyilatkozat, bizonyítási indítvány vagy bizonyítási eszköz formájában megjelenő magatartást vagy az ilyen magatartás eredményét (így akár az elkerülni kívánt jogváltozás is megvalósulhat).

A bírói gyakorlatban egyelőre alig merül fel olyan ítélet, amelyben a Ptk. 1:3. § (2) bekezdése az indokolás mar-

⁴ Vannak olyan esetek, amelyekben tipikusan megvalósul a tilalom tényállása is, a norma mégsem alkalmazható önállóan, mert különös norma alkalmazását megalapozó többlettényállási elemek állnak fenn (károkozás, szerződésszegés, jognyilatkozattétel visszaélészerű megtagadása, a korábbi magatartás felróhatósága stb.).

káns részét képezte. A Kúria egy 2018. áprilisi ítélete szerint,⁵ ha a felek a felmondást tartalmazó irat átadásakor és azt követően tanúsított magatartásukból megállapíthatóan úgy tekintették, hogy a felmondás átadás-átvétele nem történt meg, majd a munkavállaló utóbb mégis ezzel szembe helyezkedve a felmondás hatályos közlésére hivatkozik, az ilyen magatartás a jóhiszemű és tisztességes eljárás követelményét sérti, ezért a bíróság nem állapíthatja meg a felmondás közlését. A Pécsi Ítélet tábla egy 2017. májusi ítélete szerint,⁶ ha a fél perbeli magatartása szemben áll olyan korábbi magatartásával, amelyben a másik fél okkal bízhatott, e magatartás sérti a jóhiszeműség és tisztesség követelményét. Ezért az ilyen magatartásra alapított perbeli hivatkozás a törvény által tiltott joggal való visszaélésnek minősül, így azt a bíróság a jogvita elbírálásakor figyelmen kívül hagyja.

2. A téma jelentős kutatói⁷ szerint a „*venire contra factum proprium nulli conceditur*” elve – mely szerint „senkinek nem megengedett, hogy saját magatartásával ellentétesen járjon el” – ebben a generalizált formában elsőként Azo Portius (született 1150–1190 között,

meghalt 1220–1233 között bizonytalan időpontban) bolognai glosszátor *Brocardica aurea* c. művében nyert megfogalmazást. A *Brocardica* funkciójáról Savigny úgy vélekedett,⁸ hogy az normatív karakterű volt, az újabb irodalom⁹ azonban ezt meggyőzően cáfolta. Eszerint a mű inkább rendszerezett jogi érvgyűjtemény lehetett.

III. Mindezek ismeretében célszerű áttekinteni az ismertetés tárgyául választott tanulmánykötetet. A szerkesztő előszava szerint 2008. november 27-én az Universidad de los Andes jogtudományi kara rendezte meg „a saját korábbi magatartással ellentétes magatartás tilalmának elve” (*la doctrina de los actos propios*) tárgyában a „IX Encuentro de Profesores y Ayudantes de Derecho Civil” című („Civilista Jogtanárok IX. Találkozója”) nemzetközi konferenciát, melynek előadói közül hét szerző tanulmányát foglalja magában a kötet.

1. A szerkesztő, Hernán Corral Talciani által jegyzett első, a nemzetközi érdeklődésre a történeti jelleg miatt inkább számot tartó tanulmány („La raíz histórica del adagio 'venire contra factum proprium non valet'”; 19–33. o.) az *adagium* gyökereit – lényegében végig Díez-Picazo bő félszázados könyvére¹⁰ alapozva – mutatja be. Ennek során nem az európai irodalomban – a *Brocardica aurea* 1567-es bázeli és 1568-as nápo-

⁵ Ügyszáma: Mfv.I.10.323/2017; a befefejező határozat sorszáma: 8.

⁶ Ügyszáma: Gf.40.008/2017; a befefejező határozat sorszáma: 4.

⁷ Erwin RIEZLER: *Venire contra factum proprium. Studien im römischen, englischen und deutschen Zivilrecht* (Lipsee: Duncker & Humblot 1912) 53–54.; Lisa ISOLA: *Venire contra factum proprium. Herkunft und Grundlagen eines sprichwörtlichen Rechtsprinzips* (Frankfurt am Main et al.: Peter Lang 2017) 5. o. 22. l.j.; Detlef LIEBS: *Lateinische Rechtsregeln und Rechtssprichwörter* (München: C. H. Beck 2007) 241; Francesco ASTONNE: *Venire contra factum proprium* (Nápoly: Jovene 2006) 75. o. 65. l.j.

⁸ Friedrich C. von SAVIGNY: *Geschichte des römischen Rechts im Mittelalter*. III. (Heidelberg: Mohr 1834) 568.

⁹ Peter WEIMAR: „Argumenta Brocardica” in Peter WEIMAR (szerk.): *Zur Renaissance der Rechtswissenschaft im Mittelalter* (Goldbach: Keip 1997) 45–80.; ISOLA (6. l.j.) 30.

¹⁰ Luis Díez-PICAZO Y PONCE DE LEÓN: *La doctrina de los propios actos. Un estudio crítico sobre la jurisprudencia del Tribunal Supremo* (Barcelona: Bosch 1963) 26–49.

lyi kiadása alapján – bevett szövege-zést („*venire contra factum proprium nulli conceditur*”) alkalmazza, hanem a korai humanista, skolasztikus Deciustól (?1454–1535) eredő „*venire contra factum proprium non valet*” verziót.¹¹ Másokhoz¹² hasonlóan maga is arra az álláspontra helyezkedik, hogy az általános *venire*-tilalom közvetlen előképe egy Ulpianustól származó szövegben jelenik meg. A Digesta 1, 7, 25 *pr.* forrás-helye alatti szövegből¹³ kiemelt és generalizált szövegrészek szerint: „*adversus factum suum [...] movere controversiam prohibetur*”, azaz „a saját magatartás nem tehető vitássá”. Álláspontjával szemben az a valóság, hogy generalizált formában a *venire contra factum proprium* tilalmát a rómaiak nem fogalmazták meg, sőt, annak párhuzamos helyekként – maga Azo által(!) – feltüntetett forrásai még jogi indokként sem utaltak hasonló jogtétel létezésére. Talciani maga is ismerteti a szöveget,¹⁴ azonban nem utal arra, hogy e konkrét

tényállásból – hasonlóan az általa említett Celsusi-szöveghez (D. 8, 3, 11) – nem vonható le következtetés a *regula iuris* rómaiak általi felismerésére, hanem ellenkezőleg: feltételezi az elv közvetlen római eredetét.¹⁵ Érdekes ugyanakkor, hogy mindezekkel szemben mégis kritikusán szemléli a Digesta „régii jogi regulákat” tartalmazó címében (D. 50, 17 *de diversis regulis iuris antiqui*) megjelenő, a VI. században a kompilátorok által generalizált, híres Papinianus-szöveget (D. 50, 17, 75: „*nemo potest mutare consilium suum in alterius iniuriam*”, azaz: „más sérelmére senki sem változtathatja meg szándékát”), és úgy tartja, hogy amögött nem állhatott általánosításra irányuló szándék.¹⁶ Rövid elemzést nyújt emellett a *venire*-tilalom és a saját „felróható” magatartásra (*turpitudine*) való hivatkozás tilalma (*alegación de la propia torpeza*) kapcsolatáról a Digesta és a Codex kazuisztikája (D. 12.5 titulus és C. 7, 8, 5; C. 8, 55, 4; C. 1, 42, 2; C. 2, 4, 30) alapján (21sk. o.). Ezt követően a *Brocardica aurea*t foglalja össze, majd utal Accursius Ulpianus és Celsus fent hivatkozott szövegeihez fűzött, híres glosszáira (sorrendben: „*contra factum suum an quis venire possit*”; „*quod quis contra suum factum venire non possit*”) és a Corpus Iuris Canonici egy – tematikusan meglehetősen távoli – kánonjára. Díez-Picazo gondolatmenetét követve Baldus és Bartolus kommentárjaira

¹¹ Filippo DECIO: *Consilia sive responsa* (Velen-ce 1580) *Consilium 495, No. 18* (=156. o.) [Ld. reader.digitale-sammlungen.de/en/fs1/object/display/bsb10142024_00377.html](http://Ld.reader.digitale-sammlungen.de/en/fs1/object/display/bsb10142024_00377.html).

¹² Pl. Fernando REINOSO-BARBERO: „Paroemia et Regulae Iuris Romanorum: The Transit from Ius Commune to the European Union Jurisprudence” *Glossae. European Journal of Legal History* 13 (2016) 622.

¹³ Ulpianus libro 5 opinionum: „*Post mortem filiae suae, quae ut mater familias quasi iure emancipata vixerat et testamento scriptis heredibus decessit, adversus factum suum, quasi non iure eam nec praesentibus testibus emancipasset, pater movere controversiam prohibetur.*”

¹⁴ „Saját leánya halála után, aki, mintha jogszerűen lett volna felszabadítva, *mater familiasként* élt, és végrendeletében megnevezett örökösök hátra hagyásával halt meg, *saját magatartását*, amely szerint e leányát tanúk hiányában jogszerűtlenül emancipálta, a családátya *nem teheti vitássá*”.

¹⁵ „Aunque existen otros textos que pueden reconducirse al principio de los propios actos, los de Ulpiano y Celso son los puntos claves en los que va a apoyarse todo el desarrollo dogmático posterior para establecer la regla de derecho conforme a la cual nadie puede ir válidamente contra sus propios actos.” Ld. 21. o.

¹⁶ „No parece, sin embargo, que la intención original de Papiniano haya sido formular una regla de aplicación general.” Ld. 22. o.

utal, majd X. (Bölcs) Alfonz kasztíliai király (1252–1284) *Las Siete Partidas* törvénykönyve következik. Utóbbi vizsgálata során kimutatja, hogy a törvénykönyvben nem jelenik meg a jogelv, azonban annak harmadik (*Tercera Partida*; P. 3, 31, 10) és hatodik része (*Sexta Partida*; P. 6, 8, 6) tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek mintegy kazuisztikusan kapcsolatba hozhatók az általános tilalommal. A természetjogi és észjogi irányzat jelentős képviselői köréből Pufendorf a megegyezést eredményező pusztá ígéret kötőerejével kapcsolatos, közismert nézetére utal, illetve a Stryk-tanítvány Johann Christoph Schacher (1667–1720) *post mortem* kiadott (Frankfurt, 1744), *De impugnatiōne facti proprii* című doktori értekezésére hivatkozik. A tanulmány két utolsó fejezetében az elv kontinentális kodifikációk során való eltűnését (a régi olasz és a spanyol polgári törvénykönyv), illetve megjelenését (német és spanyol legfelső bírósági gyakorlat) vizsgálja (28–30. o.), valamint a jogelvet az angolszász „*estoppel*” intézményével veti össze (31–33. o.).

2. Alejandro Borda, Buenos Aires-i professzor dogmatikus és komparatistikai tanulmányában („La teoría de los actos propios. Un análisis desde la doctrina argentina”; 35–55. o.) a jogelv elméleti hátterének bemutatását a szubjektív és objektív jóhiszeműség (*la buena fe subjetiva y objetiva*) összevetésével kezdi, majd leszögezi, hogy az objektív jóhiszeműség (mint magatartási kánon) követelményének általános elvéből levezethető *venire*-tilalom nem jogi alapelv, hanem jogszabály.¹⁷ Ebből

következően az jogintézményt generál; kivételeket enged; elismeri, hogy mint magasabb elvből a jóhiszeműség (és tisztesség) általános elvéből vezethető le; és kevesebb tényállást fed le, mint az említett, felettes elv.¹⁸ Ezt követően az elv kodifikált forrásaiként (*se funda*) 1968. évi argentin polgári törvénykönyv joggal való visszaélésről (*el abuso del derecho*) szóló 1071., ill. a jóhiszeműség általános elvét kimondó 1198. cikket jelöli meg, majd a jogösszehasonlítást tartalmazó fejezetben az angolszász *estoppel* és a német *Verwirkung* intézményét foglalja össze (40–43. o.) A dolgozat következő fejezete az elv tartalmát világítja meg. Ennek körében vizsgálja az alkalmazás feltételeit: 1) a lényeges, elkötelező korábbi magatartás (*conducta vinculante/primerá*); 2) melynek tanúsítója saját vagy képviseleti joggyakorlása során a jóhiszeműség követelményét sértő módon a két magatartása között olyan ellentmondást generál, amely jogvitához vezet (*pretensión contradictoria*); 3) a két magatartás tanúsítója személyének egybeesése (*identidad de los sujetos*).¹⁹ Ezt követően a felsorolt fogalmi elemeket behatóan megvizsgálja (44–50. o.), végül bemutatja a tilalom bírói gyakorlatban történő érvényesülését négy jogeseten keresztül (50–54. o.).²⁰

¹⁸ „1) Resume el sentido de una institución. 2) Admite excepciones. 3) Reconoce un principio superior del cual deriva: el principio general de la buena fe. 4) Abarca una menor cantidad de situaciones que las que comprende el principio general de la buena fe.” Ld. 38. o.

¹⁹ „1) Una conducta anterior relevante y eficaz. 2) El ejercicio de una facultad o de un derecho subjetivo por la misma persona que crea la situación litigiosa debido a la contradicción – atentatoria de la buena fe – existente entre ambas conductas. 3) La identidad de sujetos que se vinculan en ambas conductas.” Ld. 43. o.

²⁰ 1) Cabrera, Gerónimo Rafael c/Poder Ejecutivo

¹⁷ „[...] la teoría de los actos propios no es un principio sino una regla de derecho.” Ld. 37. o.

3. Claudio Illanes Ríos, az Universidad de Chile professzora rövidke, kétoldalas cikkében („Teoría del acto propio. Breves comentarios sobre su recepción en Chile”; 57–58. o.) az elv chilei recepciójához fűz rövid magyarázatot. Eszerint az elv néhány magánjogi alapjelenség metszéspontjában áll, ezek: a joggal való visszaélés tilalmának doktrínája, az előreláthatósági szabály, a magatartási és eredménykötelmek, a hibátlan teljesítés elmaradása stb. Egyebekben utal arra, hogy jóllehet a tilalom eleinte nem volt elfogadott Chilében, mára a fellebbviteli bíróságok számos ítélete tükrözi az elv elfogadottságát.²¹

4. Alberto Lyon Puelma, a további tanulmányok szerzőihez hasonlóan maga is a kiadó Universidad de los Andes professzora tanulmányában („Crítica a la doctrina del acto propio: ¿sanción de la incoherencia o del dolo o la mala fe?”; 59–68. o.) azt a kérdést vizsgálja, vajon a venire-tilalom megszegésének szankciója mely jogalapon áll: a magatartások eltérő jellegének tényén (*incoherencia*), a csalárd szándékon (*dolo*) vagy a jóhiszeműség követelményének megsértésén (*mala fe*). A chilei polgári törvénykönyv egyes rendelkezéseire²²

vo Nacional; A., C.B. c/Ministerio de Salud y Acción Social; 2) Eco-System c/Subsecretaría Política Ambiental y otros; 3) Derderian, Carlos c/Video Cable Comunicación S.A. y otro; 4) Cottiz, Pedro Armando y otro c/Banco del Buen Ayre S.A. s/ordinario.

²¹ „En este círculo que hemos denominado ‘virtuoso’ podemos destacar, entre otras, la doctrina del abuso del derecho, la teoría de la imprevisión o del acto imprevisito, la responsabilidad por falta de servicios, la clasificación de las obligaciones de medio y de resultado [...]” Ld. 57. o.

²² Art. 1564 § 3 (szerződés értelmezése); Artt. 1683. és 1468. (semmisség), Art. 1713. (tartozáselismerés); Art. 2518. (az elévülés megszakadása) stb.

hivatkozva, amelyekben álláspontja szerint az *actos propios* problémája „visszhangzik”, úgy véli, hogy a kodifikált jog rendelkezései ellenében, kifejezett kodifikáció hiányában nem lehet a különben pontatlan *venire*-tilalom általános érvényéről beszélni, mert az egyfelől ellentétes a magánjog alapvető intézményeivel, az alanyi joggyakorlás szabadságának elvével, másfelől egyes ellentétes magatartásokat a törvény kifejezetten megenged.²³ Véleménye szerint a saját korábbi ténnyel ellentétes magatartás szankciója nem egy anticipált elven alapul, hanem azon – a tényállást tekintve valóban hasonló – normák kifejezett rendelkezésén, amelyek az ilyen magatartásokhoz azok dolózus vagy a jóhiszeműség követelményét sértő, esetlegesen pedig szubjektíve rosszhiszemű volta miatt fűznek hátrányos jogkövetkezmenyt. E nézetét részletezi tanulmánya záró, tételesjogi fejezetében (64–68. o.)²⁴

5. Alejandro Romero Seguel tanulmánya („El acto propio en materia arbitral: algunos límites probatorios para su aplicación”; 69–79. o.) a jogelv eljárásjogi szerepét mutatja be azokra az esetekre koncentrálna, amikor a tilalom – mint a jóhiszemű pervitel követelményének betartását előmozdító elv – a döntés indo-

²³ „Por nuestra parte, creemos que el refrán del que estamos hablando carece de significación jurídica, porque es impreciso, resulta contradictorio con normas legales expresas, con algunas instituciones generales del derecho y con la teoría general de los derechos subjetivos.” Ld. 61. o.

²⁴ „En nuestra opinión, lo que expresa el refrán del *Venire contra factum proprium non valet* y la misma teoría de los actos propios es la sanción a un dolo o mala fe ostensible del agente, que aparece de la contradicción evidente y manifiesta con una conducta previa vinculante suya.” Ld. 62. o.

kai között szerepet kapott.²⁵ Az elvnek a chilei bírói gyakorlatban történő alkalmazása során álláspontja szerint a következő csomópontok kristályosodtak ki: 1) a határidő hallgatolagos meghosszabbítása bizonyítottan tekintése;²⁶ 2) egyes, a szerződés érvénytelenségének megállapítása iránti keresetek elutasítása;²⁷ 3) a szerződés teljesítésének követelésére irányuló igény elutasítása.²⁸ Ezután az *acto propio* elve alkalmazásának a legfelső bíróság (*Corte Suprema*) gyakorlatában kialakított feltételeit ismerteti (72–73. o.), majd áttér az elv alkalmazásának a perbeli bizonyítási eljárásra kifejtett hatásaira. Kiemelten vizsgálja (75–78. o.) az *actos propios* elvének a közhitelesség (*fe pública notarial*) miatt nagy bizonyító erővel rendelkező közjegyzői okirati bizonyításra (*escritura pública*) gyakorolt hatásait (a tilalomba ütköző magatartás eredménye a közhiteles okirat felhasználása).

6. Juan Ignacio Contardo González a venire-tilalom (*doctrina de los actos propios*) chilei bírói gyakorlatban történő érvényesülését vizsgálja („La doctrina de los actos propios en la jurisprudencia

civil chilena”; 81–102. o.). Megállapítja, hogy a bíróságok gyakorlata némiképp eltérő az elv alkalmazási feltételei és tartalma tekintetében, jóllehet a citált ítéletek tanúsága alapján három elem világosan látszik: 1) egy olyan magatartás, amely közvetlenül és okszerűen azt a meggyőződést kelti, hogy nincs akadálya e magatartás megismétlésének vagy folytatásának;²⁹ 2) senki sem mondhat ellent saját nyilatkozatának vagy cselekményének más személy sérelmére;³⁰ 3) senkinek sem megengedett, hogy saját tényével ellentétesen járjon el.³¹ A legfelső bíróság idézett gyakorlata alapján kimutatja, hogy az alkalmazás három feltétele: 1) a korábbi magatartás (*conducta anterior*); 2) ugyanazon személy későbbi, a korábbival ellentétes magatartása (*conducta posterior por parte del mismo sujeto, contradictoria con la anterior*); 3) amely a jogát vagy igényét érvényesítő másik félnek érdeksérelmet okoz.³² Egységes a gyakorlat abban is, hogy a tilalom alkalmazásának jogcíme a chilei polgári törvénykönyvnek az objektív jóhiszeműség – a szerződés valamennyi létszakaszában uralkodó – követelményét meghatározó 1546. cikke (83. o.).³³

²⁵ „Son cada día más los jueces que utilizan esta pauta ya como un criterio de justificación de la decisión sobre el fondo o como un instrumento para ponderar la prueba aportada a la causa. [...] La utilización en nuestra práctica forense de la regla de acto propio ha evitado que el proceso se convierta en un mecanismo que valide actuaciones de mala fe, restringiendo la actuación del litigante malicioso. Es un tópico común sostener que el principio de la buena fe reprueba la práctica de cualquier actuación que configure una utilización del proceso con fines doloosos o fraudulentos.” Ld. 69–70. o.

²⁶ „Para dar por acreditada la prórroga tácita de un plazo.” Ld. 71. o.

²⁷ „Para rechazar una acción de nulidad relativa/de contrato.” Ld. 71–72. o.

²⁸ „Para rechazar una demanda de cumplimiento forzado de contrato.” Ld. 72. o.

²⁹ „[...] existencia de una conducta que induce de una mera directa y razonable a la creencia cierta de que en contra de ella no se hará valer una pretensión contraria” – ld. 82. o.

³⁰ „[...] nadie puede contradecir lo dicho o hecho por él mismo, con perjuicio a un tercero” – ld. 82. o.

³¹ „[...] de acuerdo a la cual nadie puede legítimamente contrariar los actos propios” – ld. 82. o.

³² „(q)ue el derecho o pretensión que hace valer la persona a quien incide el actor perjudique a la contraparte jurídica.” Ld. 83. o.

³³ Art. 1546. „Los contratos deben ejecutarse de buena fe, y por consiguiente obligan no sólo a lo que en ellos se expresa, sino a todas las cosas que emanan precisamente de la naturaleza de la obligación, o que por la ley o la costumbre pertenecen a ella.”

A szerző ezt követően legfelső és felbbiteli bírósági (*corte de apelaciones*) eseti döntésekre hivatkozik: a kötelmi (szerződési) jog köréből 12 jogesetet (85–92. o.), dologi jogból 5 esetet (92–95. o.), családjogból (95sk. o.) és örökletesi jogból (96–99. o.) 2-2 döntést mutat be, végül 4 db vegyes tárgyú jogvitát vizsgál (99–101. o.). Idézi végül a különféle szintű bíróságok döntéseinek indokolásában rendre hivatkozott (*repetida frase*), a legfelső bíróság által kidolgozott elvet, mely szerint: „Az *actos propios* elve meghatározza a peres felek perbeli jogosultságainak terjedelmi kereteit, amennyiben nem vihető perbe az olyan, az ellenérdekű fél jogait sértő állítás vagy tagadás, amely tartalmilag ellentétben áll a nyilatkozó korábbi aktusával, ha ezzel magának előnyt szerez”.³⁴ Látható, hogy ez a definíció – a magyar „felróhatóság” (kb. *torpeza*) mint generális feltétel „haszonszerző célzatú, ellentmondásos magatartás”-sá történő szűkítése mellett – lényegében megegyezik a hazai Ptk. 1:4. § (2) bekezdésében szabályozott elvvel: „Felróható magatartására előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat.”

7. A tanulmánykötet legnagyobb terjedelmű (103–139. o.) eleme a szerkesztő, Hernán Corral Talciani műve, amelyben az *actos propios* elvének érvényesülését igen kimerítő részletességgel a chilei családjogban vizsgálja („La doctrina de los actos propios en el derecho de familia chileno”). A munka első részében

³⁴ „Los actos propios encuadran el derecho de los litigantes, de forma que no puedan pretender que cuando han reclamado o negado la aplicación de una determinada regla en beneficio propio, puedan aprovechar instrumentalmente la calidad ya negada precedentemente, con perjuicio de los derechos de su contraparte.” Ld. 101. o.

a szerző az elv érvényesülésének korlátozott jellegét állapítja meg, és mutatja be annak okait (108–112. o.). A következő fejezetben azokat a családjogi normákat vizsgálja, amelyek az *actos propios* tanán alapulnak. Álláspontja szerint ilyen pl.: a jegyesség felbontása miatt fizetendő fájdalomdíj megfizetése iránti igény perelhetőségének kizárása (114. o.);³⁵ annak kizárása, hogy házasságkötés előtt született gyermekét az apa megtagadja (114. o.);³⁶ a házasság fennállása alatt született gyermekkel szemben az apaság vitatásának kizárása (115. o.);³⁷ annak kizárása, hogy a gyermek visszautasítsa az apasági elismerést (116. o.);³⁸ a szülői felügyeleti jog kizárása a gyermekét elhagyó szülővel szemben (117. o.);³⁹ annak kizárása, hogy a gyám pereljen olyan vagyontárgyaknak a gyámolt vagyontárába történő felvétele iránt, amelyekről tudta, hogy nem a gyámoltat illetik (118. o.);⁴⁰ a tényleges gyámság (119. o.);⁴¹ annak kizárása, hogy a házasság elmondjon a (házassági vagyontöredékből származó vagyoni) előnyökről (120. o.);⁴² a házasságtörés miatt a házasság felbontása iránti igény kizárása a különélésbe történt beleegyezést követően

³⁵ „Inhabilidad para reclamar la multa pagada por el incumplimiento de los esponsales.”

³⁶ „Imposibilidad del marido de desconocer al hijo concebido antes de matrimonio.”

³⁷ „Imposibilidad del marido de impugnar la paternidad del hijo matrimonial.”

³⁸ „Imposibilidad del hijo de repudiar el reconocimiento.”

³⁹ „Impedimento para reclamar el cuidado personal del hijo abandonado.”

⁴⁰ „Imposibilidad del guardador de impugnar la inclusión en el inventario de bienes que sabía no eran del pupilo.”

⁴¹ „Guardador de hecho.”

⁴² „Imposibilidad de la mujer casada de renunciar a los gananciales.”

(122. o.).⁴³ Ezt követően a szerző azokat a családjogi normákat vizsgálja, amelyek az önellentmondásos magatartás kizárására irányulnak ugyan, mégsem az *actos propios* elvén alapulnak. Ilyennek tartja azokat a normákat, amelyekben érvényesül: a privátautonomia elve és a jogi aktusok visszavonhatatlanságának szabálya (122–126. o.);⁴⁴ a saját felróható magatartásra előnyök szerzése végett történő hivatkozás tilalmának elve (126–130. o.);⁴⁵ a jogellenes magatartások szankciójaként a jogvesztés elve (130. o.).⁴⁶ Végül azokat a jogkérdéseket sorolja fel, amelyek esetében az elv alkalmazása nem a törvényen alapul: az egyoldalú bontókereset kizárása a házasság megegyezésen alapuló felbontása esetén (131. o.);⁴⁷ a pénzübeli kártérítés kizárása, ha a kedvezményezett házastárs egyoldalú akarat alapján követeli a válást (132. o.);⁴⁸ az apaság vitatásának kizárása az elismerő nyilatkozattal tett személy esetében (132–136. o.);⁴⁹ annak kizárása, hogy a házasság felbontása iránti per alatt fogant gyermeket elismerő férj utóbb

vitassa apaságát (136. o.);⁵⁰ a gyermeket elismert nő esetében az anyai jogállás vitatásának kizárása (136–138. o.);⁵¹ az elismerés visszautasításának kizárása azoknak az örökösöknek az esetében, akik korábban elfogadták az elismerést (138sk. o.).⁵²

8. A kötet befejező, az *actos propios* tanának a munka világában való érvényesüléséről szóló tanulmányát Alfredo Sierra Herrero írta („La teoría de los actos propios en el ámbito laboral”; 141–151. o.). Álláspontja szerint az *actos propios* elvének érvényesülése elsősorban a jogviszony munkaviszonnyá minősítésével (*la calificación „laboral” de un vínculo*) összefüggő, elidegeníthetetlen, alapvető jogokkal (*principal derecho irrenunciable*), illetve a szerződés megkötésével és megszüntetésével kapcsolatban vizsgálendő. Hangsúlyozza, hogy az objektív jóhiszeműség követelménye a munka világának határterületein sajátos módon értelmezendő.

IV. Joggal vehető fel a kérdés, helyes igény-e ma Magyarországon a Föld – észak-déli és kelet-nyugati irányban is – ellentétes féltekéjének, illetve „oldalának” nem a legjelentősebb államában, ráadásul egy évtizeddel ezelőtt megjelent, zömmel a helyi jogrendszer kérdéseit tárgyaló tanulmánykötet recenziálása. A *pozitív* válasz nem csupán századunk „globális falu” (*„global village”*) jelenségével, illetve a tudomány egyetemességének olykor *ars gratia artis*-típusú tényével magyarázha-

⁴³ „Imposibilidad de pedir la separación judicial por adulterio si se ha consentido en la separación de hecho.”

⁴⁴ „Casos en los que se aplica la autonomía privada y la irrevocabilidad de los efectos del acto jurídico.”

⁴⁵ „Casos en los que se aplica el principio de que nadie puede aprovecharse de su propio dolo o torpeza.”

⁴⁶ „Privación de derechos como sanción a conductas antijurídicas.”

⁴⁷ „Petición de divorcio unilateral para dejar sin efecto separación judicial convenida.”

⁴⁸ „Inadmisibilidad de la compensación económica en caso de que el cónyuge beneficiario sea el que demanda el divorcio por voluntad unilateral.”

⁴⁹ „Impugnación de la paternidad por el autor del reconocimiento.”

⁵⁰ „Impugnación de la paternidad por el marido que consintió en la inscripción del hijo concebido durante la separación judicial.”

⁵¹ „Impugnación de la maternidad por parte de la mujer que reconoció al hijo.”

⁵² „Imposibilidad de repudiación del reconocimiento por parte de los herederos que hayan aceptado dicho reconocimiento.”

tó. A kötet kritikai bemutatására vonatkozó igény megalapozottságát ugyanis azok az objektív tények támasztják alá, amelyek a recenzióból kiolvashatók: a hasonló forrásokból táplálkozó magánjogi rendszerek tértől és időtől jóformán függetlenül egymás „jogi kultúrkörnyezetéhez” tartoznak, vagyis nem csak egymás magánjogtudományi gondolkodását inspirálhatják, hanem a közös jogtörténelmi gyökerek miatt a hasonló jog-

alkotási és jogalkalmazási problémákra ugyancsak olyan válaszokat adhatnak, amelyek megtermékenyítik a jogéletet. Hiszen mi sem világosabb a kifejtettek alapján, mint hogy ókori, középkori és jelenkori a római antikvitás és a középkori Bologna zsenijének köszönhetően Chilétől Magyarorszáig a XXI. században is ugyanazt a „húrt hozza rezgésbe”.

*Benke József**

* Habilitált egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszék, 7622 Pécs, 48-as tér 1. E-mail: benke.jozsef@ajk.pte.hu.